

KELEMEN SÁNDOR

ZÁRT KÖR

**A Művészetbarátok Körének működése
Rákosligeten (1962-1969)**

Budapest 2010.

Kelemen Sándor

ZÁRT KÖR

A Művészetbarátok Körének működése Rákosligeten
(1962-1969)

Rákosmenti Helytörténeti Füzetek VI. évfolyam 1. szám

A kiadvány és a sorozat szerkesztője: Ádám Ferenc

Kiadja az Erdős Renée Ház
Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Felelős kiadó: Ádám Ferenc

Előszó

A szerkesztő előszava

Bevezetés

Ez a tanulmány azzal a szándékkal íródott, hogy a Rákosligetben 1962 és 1969 között működő Művészetbarátok Köre tevékenységének sajátosságait, körülményeit feltárja és leírja a rendelkezésre álló források és dokumentumok alapján.

A XVII. kerületben élő művészek közül sokan szívesen emlékeznek vissza a múlt e legendás kulturális célú szerveződésére, ahol a háromhetente sorra kerülő, zömében a kor progresszív törekvéseit bemutató kiállítások apropóján – az uralkodó ideológia kényszerétől szabadon, a hatalom figyelő tekintetétől viszonylag távol – beszélgethettek művészetről, filmről, irodalomról és úgy általában, a világ dolgairól.

A könyv alapjául szolgáló szakdolgozatom témaválasztása egy *Ádám Ferenc*cel folytatott beszélgetés során alakult ki, s az ő közvetítésével megkaphattam meg *Szakáll Ágnes* festőművésztől a Művészetbarátok Köre működésével kapcsolatos, máig fennmaradt dokumentumokat. Támogatásukat, jóindulatukat ezúton is köszönöm. Köszönettel tartozom még *dr. Beke László*-nak, aki a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem felkérésére konzulensként segítette tanulmányom elkészítését.

A szerző

Képzőművészet és kultúrpolitika a hatvanas években

A szovjet mintájú szocialista államnak – mint minden államformának az emberiség történetében – szüksége volt egyfajta ideológiai tekintélyre a saját oldalán. A kommunizmus eszméje sajátos világnézeti mezben jelent meg: a dialektikus materializmus – középpontjában az eszményített „szocialista embertípussal” – a szocialista államot, a proletárdiktatúrát volt hivatott támogatni.

Míg a hazánkban 1948-ban bevezetett pártállami rendszer az ötvenes években szinte vallásos hitet, odaadást követelt meg az állampolgároktól, addig a hatvanas évekre – Sztálin halálának, majd az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eseményeinek következtében – már kevesebbrel is beérte. A forradalom vérbe fojtását követő nehéz évek után – mely időszak alatt a forradalmárok tömeges kivégzése, bebörtönzése, internálása zajlott – 1961-ben, Kádár János (második) miniszterelnöksége idején kihirdette, hogy aki nincs az uralgó párt, az MSZMP ellen, az vele van, vagyis széleskörű társadalmi konszenzust hirdetett.

Ennek értelmében a társadalomnak kötelező volt legitimnek elfogadni a hatalmon lévők csoportját, tiszteletben kellett tartania a politikai tabukat – többek között tilos volt kritikával illetni a Szovjetunió politikáját, társadalmi viszonyait, szükséges volt az 1956-os eseményeket ellenforradalomként megítélni, nem lehetett nyilvánosságra hozni a politikai vezetés hibáit, a sze-

génység társadalmi jelenségeit vagy a nacionalizmussal kapcsolatos kérdéseket –, továbbá bele kellett egyeznie abba, hogy a hivatalos intézményrendszeren keresztül, a megengedett keretek között vehet részt a közéletben. A Kádár-féle alku célja az volt, hogy a magánéletet és a közéletet egyaránt a lehető legnagyobb mértékben politikamentessé tegye, s helyébe a „fogyasztói szocializmus” megteremtésével a társadalmi jólétet állítsa. E konszenzus révén a hatvanas évektől a társadalom sajátos módon „korrumpálódik”, vagyis a fogyasztás hedonizmusa kedvéért a lakosság lemond emberi és állampolgári jogai jelentős részének gyakorlásáról, és ezzel egyidejűleg megtörténik a hatalom passzív elismerése, legitimációja is.¹

A korszak kultúrpolitikája az ötvenes évek me-
rev, központosított irányítása után szintén a „politikai
olvadás” jegyében alakult át azzal együtt, hogy a hata-
lom természetesen nem mondott le a kulturális élet
irányításáról, befolyásolásáról. Az *Aczél György* nevé-
hez fűződő új művelődéspolitika *támogatandó* alkotá-
sokra, *túrt* törekvésekre és *tiltott* megnyilvánulásokra
osztotta fel a kultúra és a művészet világát. (Ez volt az
úgynevezett 3 T elve, melyet egy 1966-os párthatározat-
ban foglaltak össze).² A fennálló rendszer iránt el-
kötelezett, tehát a támogatott, és a politikailag semleges,
a meglévő tabukat nem sértő, azaz túrt művek és al-
kotóik a különböző fórumokon – természetesen eltérő
mértékű nyilvánosságot élvezve – jelenhettek meg.

1. Havasréti József: Alternatív regiszterek. Typotex,
Budapest 2006. 83., 89-90. o.
2. U.o. 78. o.

Ez a szféra jelentette a Kádár-rendszer hivatalos, vagy „első nyilvánosságát”, míg az illegális, cenzúrázatlan, autonóm, „rendszeridegen” alkotások és törekvések összességéből alakult ki – a hetvenes évekre – a „második nyilvánosság”.³

E kultúrpolitikát a képzőművészet területére vonatkoztatva megállapítható, hogy a korábban egyedül elfogadottnak számító, a Rákosi-féle diktatúrához szorosan kötődő és ekkorra már tarthatatlan, álságos „szocreál” stílus és a hozzá kötődő dogmák hegemoniája megszűnt ugyan, de a helyébe lépő modernizációs törekvéseknek szintén a fennálló rendszer ideológiáját kellett kiszolgáltatniuk. „A művészetirányítás legfőbb szervei ugyanis az ötvenes évek nyomasztó emlékű kísérletei ellenére váltig ragaszkodtak a művészet közösségi funkciójának eszméjéhez. Ezt a hatvanas (és hetvenes) években – a főiskolai oktatás szellemével egybehangzóan – az előző évtized szűkkeblű irányelveinek liberális módosításával, a „nemzeti” és az „egyetemes” („nemzetközi”) hagyományok összeötvözése révén vélték megvalósíthatónak. Ebbe az elgondolásba még legfeljebb a politikai-ideológiai színezetű, mérsékelt, kelőképpen megszűrt század eleji modernizmus férhetett bele.”⁴ A kultúrpolitikai irányítás a *Nyolcak*, valamint a két világháború közötti szocialista alkotók – *Uitz, Derkovits, Dési Huber* – művészetének eredményeit is magába foglaló, új képzőművészeti kánont igyekezett megfogalmazni a jelen számára, sikertelenül. A korszak hivata-

3. U.o. 78, 82.o.

4. Mezei Ottó: A hatvanas évek festészete – madártávlatból. Alföld, 1997/3.

los irányzata így továbbra is a posztimpreszionizmus ötvenes évek elején kialakult „szocrealizált”, illetve konstruktívnak nevezett, a kompozíciót kontúrvonalak segítségével geometrizáló változata maradt.⁵

A hatvanas évek elején meginduló lassú politikai enyhüléssel párhuzamosan számos művészeti, esztétikai vita bontakozott ki a haladó szellemű művészeti irányzatokkal kapcsolatban (1961.: „*Dekadencia-vita*” a *Művészet* című folyóiratban; 1961.: *Németh Lajos: Megjegyzések képzőművészetünk helyzetéről* című cikke az *Új Írásban*; 1962.: *A Kortárs „modernizmus-vitája*”). Tovább erősítette ezt a tendenciát az is, hogy a szocialista blokk országait a Nyugat-Európától szinte hermetikusan elzáró „vasfüggönyön” némi rés keletkezett: megjelenhettek *Sartre*, *Heinrich Böll*, *Ehrenburg* művei, a mozik bemutathatták *Fellini*, *Antonioni*, *Wajda*, *Resnais* filmjeit. Néhány művész (pl. *Nádler István*, *Bak Imre*, *Konkoly Gyula*) kijutván nyugatra, a Velencei Biennálén, Stuttgartban, Párizsban a legfrissebb képzőművészeti irányzatokkal – a pop-arrtal, az új geometrikus művészettel – is találkozhatott.⁶

Az új nemzedék saját, hiteles hangját keresve főként a szürrealizmus (pl. a „szürnaturalisták” csoportja: *Csernus Tibor*, *Lakner László*, *Szabó Ákos*) és az abszt-

5. Pataki Gábor: Minden egyszerre – művészet és művészeti élet az ötvenes, hatvanas évek fordulóján. In. *Magyar képzőművészet a 20. században*. Corvina 1999. 143. o.
6. Kovalovszky Márta: „Jég és aszály közt játszi évszak”. In. *A második nyilvánosság. XX. századi magyar művészet*. Szerk. Hans Knoll. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2002. 189. o.

rakt, nonfiguratív festészet (*Bak Imre, Fajó János, Keserü Ilona, Nádler István, Molnár Sándor*) útján indult el, s ennek során a magyar (pl. a *Kassák Lajos, Korniss Dezső* által fémjelzett) és az európai hagyományokra építkezett. Az évtized közepétől megjelentek a pop-artos munkák (*Konkoly Gyula*) és lezajlott az első a happening.⁷

A „neoavantgárd” generáció 1968-ban az I. Iparterv kiállításon mutatkozott be először nyilvánosan, de a tárlatot a megnyitó után két nappal betiltották, jelezve, hogy „szabadságharcuk a magyar művészet korszerű formanyelvének megteremtéséért messze túlmutat a művészet térrénumán.” (*Kovalovszky Márta*)⁸ A hivatalos, „támogatott” művészettel szemben kialakuló absztrakt és nonfiguratív festészethez ugyanis látens politikai jelentés társult és így a honi ellenkultúra részévé vált annak ellenére, hogy a XX. század harmincas éveiben elterjedő irányzat éppen a hagyományos polgári esztétikával és ízléssel való szakítást jelentette.

Nálunk az absztrakt művészet – egy sajátos csavarral – a benne rejlő progresszivitásnak köszönhetően pont a nyugati kultúrkörhöz való tartozás, a művészi szabadság és a demokratikus értékrend melletti kiállítás tartalmait hordozta.⁹ Hiszen „...egy totalitárius társadalomban valójában minden politika, a kormányzók és

7. 1966. Az Ebéd (In memoriam Batu Kán) - Szentjóby Tamás

8. Kovalovszky Márta: i. m. 197. o.

9. S. Nagy Katalin: Mű – művészek – befogadás. Gondolat, 2007. 95. o.

kormányzottak körében egyaránt. Ezért van az, hogy a politikai és a nem-politikai kultúra megkülönböztetése fel sem merül. Minden egyes kulturális termék vagy apológiát, vagy ellenzéki séget fejez ki.”¹⁰

Az 1968-as prágai tavaszt követő magyar katonai részvétel a Csehszlovákia elleni intervencióban, az új gazdasági mechanizmus „megtorpanása”, a szovjet, majd a magyar pártvezetés ortodox, reformellenes szárnyának megerősödése révén a kádári „puha diktatúra” újra keményebb arcát mutatta, s a hatvanas évekre jellemző viszonylagos tolerancia korszaka ezzel lejárt.

Ahhoz, hogy a Rákoslígyeten működő *Művészbarátok Köre* a jelentőségének megfelelő helyre kerülhessen a kor haladó művészeti csoportosulásai között, beszélni kell a még differenciáló kultúrpolitika következtében kialakuló szervezeti keretekről és színterekről is, ahol a képzőművészeti élet zajlott.

A hivatásos, diplomával rendelkező művészek a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának tagságával rendelkeztek, illetve a képzőművészeket ezen kívül még a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége is tömörítette. Aki nem volt e szervezetek tagja, nem jutott megrendeléshez, műteremhez, szociális támogatáshoz. Az Alaphoz tartozott a Képző- és Iparművészeti Lektorátus

10. Idézi Fehér Ferenc-Heller Ágnes-Márkus György „Diktatúra a szükségletek felett” c. munkájából Havasréti József: Alternatív regiszterek. Typotex, Budapest 2006. 74. o.

és a Fialat Képzőművészek Stúdiója. A Lektorátus pályázatokat írt ki, elosztotta az állami megrendeléseket, engedélyezte a nyilvános kiállításokat, vagyis egyfajta cenzori funkciót is ellátott, miközben, hivatalosan nem volt cenzúra Magyarországon. A 3 T elve ezért ellentmondásosan, az aktuális politikai széljáráshoz, illetve az adott hivatalnok meggyőződéséhez, kapcsolatrendszeréhez, kénye-kedvéhez alkalmazkodva működött. *Egy rendelkezés lehetővé tette ún. „zsűrimentes” kiállítások vagy műteremkiállítások engedély nélküli, maximum 3 napos időszakra szóló megtartását abban az esetben, ha a rendezvény nem kap propagandát.* E lehetőség a korszak számos – a túrt vagy éppen a tiltott kategóriába sorolt – művészenek nyújtott bemutatkozási lehetőséget, s a Művészetbarátok Körének működése szempontjából is fontos tényezőnek számít. Az uralkodó párt (MSZMP) a Művelődési Minisztérium képzőművészeti osztálya által érvényesítette befolyását és akaratát a képzőművészeti élet területén.

A fővárosban nagyon kevés hivatalos kiállítóhely volt a művészek számához képest: Műcsarnok, Ernst Múzeum, Fényes Adolf Terem, Helikon Galéria, Dorottyia utcai kiállítóterem és a zártkörűnek számító Fialat Művészek Klubja. A túrt vagy éppen tiltott művészet színterei a magánlakások, műtermek, klubok, kultúrházak és egyéb intézmények alkalmas helyiségei voltak.¹¹

11. Beke László: Túrni, tiltani, támogatni. In. A második nyilvánosság. XX. századi magyar művészet. Szerk. Hans Knoll. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2002. 230-233. o.

A Művészetbarátok Körének működése

Rákosmente művészeti élete

A XVII. kerület elődtelepülései – Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Rákosliget és Rákoshegy – már a XX. század első felétől kezdve vonzották a főváros közelségét igénylő, de ezzel együtt az elmélyült alkotásnak kedvező csendes, vidékies környezetre vágyó művészeket. 1911-től 1920-ig Rákoshegyen lakott *Bartók Béla*, itt talált otthonra *Kodolányi János* író, *Vecsey Ferenc* hegedű-művész és itt vásárolt villát magának *Erdős Renée* író is.

A képzőművészek közül *Kotász Károly*, *Tarjáni Simkovics Jenő* és *Dési Huber István* festőművészek voltak a Rákosmentén kibontakozó művészeti élet meghatározó egyéniségei. Az 1930-as évek művészeti közéletét *Sárkány Lóránd* festőművész szervezte meg tanítványaival és barátaival, *Bényi Lászlóval*, *Kutas Artúrral* és *Márk Tivadarral*.¹²

Itt említendő meg, hogy a két világháború között mindenütt virágzott az önszerveződő, civil élet, a helyi szervezetek közül némelyek szakmai alapon, mások művelődési, kulturális célzattal alakultak meg.

1945 után és az ötvenes-hatvanas években tovább folytatódott a művészek beköltözése az 1950. január 1-én Budapesthez csatolt, a főváros XVII. kerü-

12. Salamon György: A művészet évszázadai a Rákosmentén.

In.: Évszázadok a Rákosmentén. Szerk. Kézdi Nagy Géza.

Bp. Főv. XVII. kerület Önkormányzata, 1996. 128. o.

letévé átszervezett településre. Festők, szobrászok telepedtek meg ezen a vidéken és váltak a helyi kulturális élet meghatározó, megbecsült alakjaivá.

Czimra Gyula: *Cím nélkül* (Műteremsarok) ERH 92.1.1.

A korszak kiemelkedő festőművésze, *Czimra Gyula* (1901-1966) a párizsi, nagybányai és szentendrei éveket követően már 1933-tól Rákoshegyen élt. Itt alkotta meg életműve jellegzetes, visszafogott színskálájú, főként személyes lét közvetlen ábrázoló munkáit.

A visszahúzódoan alkotó Czimra az ötvenes évek közepétől baráti kapcsolatba került a helyi művészekkel és ettől kezdve részt vett a kerület kulturális, képzőművészeti eseményeiben. A Hazafias Népfront XVII. kerület Bizottsága és a Művészetbarátok Köre 1964-ben nagyszabású kiállítás keretében mutatta be képeit.¹³

1948 után, amikor a kommunista párton kívül minden pártot betiltottak, a civil és szakmai szervezeteket is felszámolták, illetve az új hatalom égisze alatt szervezeték újjá. A privát műkereskedelem megszűnt, az egyéni és csoportos kiállítások rendezésére alig volt mód, mivel a hatalom, az osztársadalmi célkitűzéseknek megfelelően, főként a központilag szervezett országos tárlatokat támogatta.¹⁴ A meghatározó iskolák, mozgalmak és művészegyéniségek helyett a központi dogmák és a párt jelölték ki a XVII. kerületi művészeti élet és az alkotók mozgásterét is. A művészek egy része – leginkább megélhetési okokból – szovjet hősi emlékműveket, Lenin-portrékat és a munkás hétköznapiakat dicsőítő alkotásokat készített. Mások visszavonultak vagy a figyelő szemek elől elrejtőzve alkottak.

13. U.o. 125. o.

14. Kovács Péter: Lenin a háztetőn. In. A második nyilvánosság. XX. századi magyar művészet. Szerk. Hans Knoll. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2002. 157. o.

A kiállításokat itt is központilag szervezték. Erre példa a XVII. kerületi Tanács képzőművészeti albizottsága által megrendezett 1954-es tárlat, amelyen *Dési Huber István*, *Sugár Andor* és *Szantrucsek Jenő* munkái szerepeltek.

Az 1956-os forradalmat követő évekre *Parrag Emil*, rákosligeti festő így emlékezik: „*Mivel nem akartam MSZMP-s lenni, egy racionalizálás köntösébe burkolt gesztussal kirúgtak a Művészeti Kézműves Vállalattól 1957. április 1-jén. Ekkor elhatároztam, hogy nem csak vasárnapi, hanem rendszeres festőként fogok élni és többé állásba nem megyek.*

Ez így is lett. Persze azért meg kellett élnünk valahogy, hisz már akkor, 1955-ben született fiammal együtt, hárman, majd 1962-től lányommal, négyen voltunk. Nehéz időszak következett. Stabil pénzt csak feleségem keresett, de keveset.

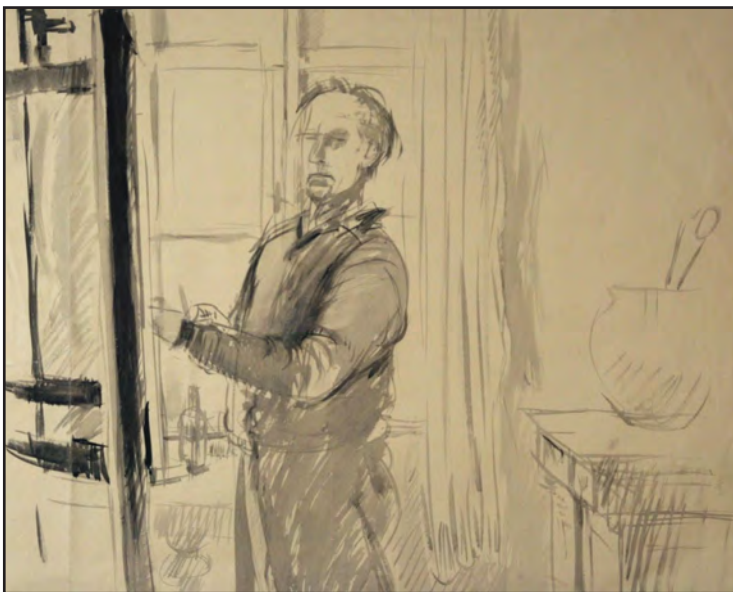
Az én festményeim inkább csak cseppenő, mint csurranó összegeket hoztak. De azért megéltünk valahogy és boldogok voltunk. Egyébként sem engem, sem feleségemet, Gabit nem érdekelt a pénz különösebben. Tehát festettem (szabad voltam), a kertet teleültettem eperrel és élveztük az életet, bár elég szegények voltunk.

Teára, zsiros kenyérre azért mindig jutott. Később, az 50-es évek vége felé javult a képek forgalmazása, kezdtem kiállításokon, művésztelepeken részt venni, a kerületi művészek is felfigyeltek rám. Így szövődött szoros barátság Tóth Tibor és Doór Ferenc festő kollégáimmal. Kezdetben természetesen a natura felé fordultam, de a 60-as évek elején már alakulóban volt saját szemléletem és stílusom. Az epigonizmust és a szocreált sikerült elkerülnöm.”¹⁵

15. *Parrag Emil: Életem, művészetem. Magánkiadás, 2006. 19. o.*

A fentiek szerint – szerencsés esetben – a privát szféra harmóniája, az összetartó család, a baráti kötődések segítettek túlélni a kádári időszak legkeményebb éveit. Belső, lelki motívumként ráadásul a Rákosi-féle diktatúra – és a szocreál – bukása után sokakban elemi erővel tört fel a művészi hitelesség, igényesség és a korszerűség vágya.

Ezt a vágyat *Tóth Tibor* váltotta valóra azzal, hogy az egymáshoz közel élő, egymás munkásságát figyelemmel kísérő művészek és a helyi művészetbarátok számára a kor lehetőségeihez alkalmazkodó fórumot teremtett a Művészetbarátok Körének megalapításával.

Tóth Tibor: Festőállvány előtt m., techn. 1965
CD kiadványról, Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság, 2008.

A Művészetbarátok Körének megalakulása, működése és megszüntetése

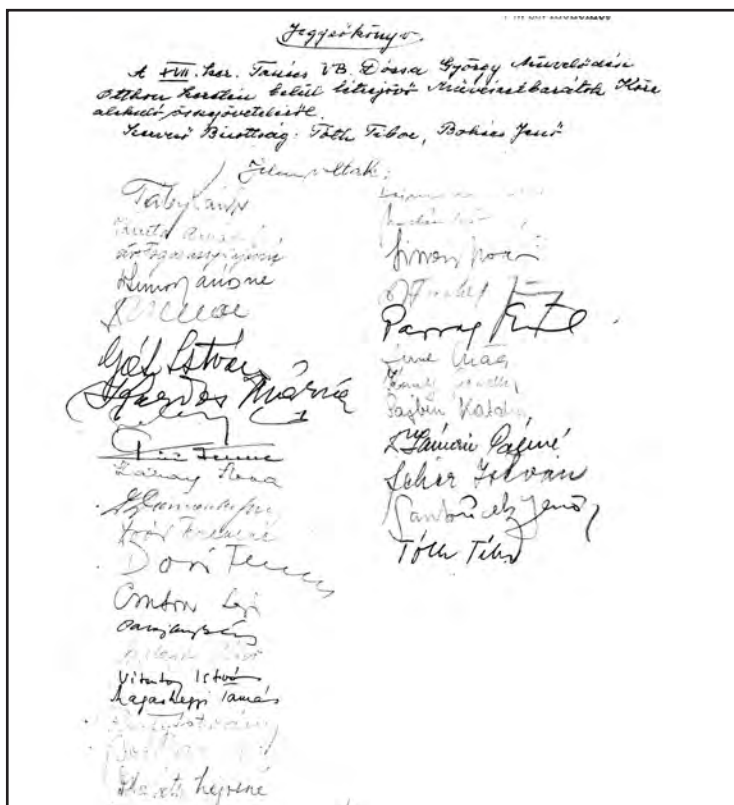
A XVII. kerületi Művészetbarátok Köre a *Szakáll Ágnes* festőművész által rendelkezésemre bocsátott jegyzőkönyv szerint 1962. május 27-én alakult meg Rákosligeten, a Hősök terei Pedagógus Szakszervezeti Klubban.

A szervező bizottság tagjai *Tóth Tibor* festőművész és *Bohács Jenő*, a Dózsa Művelődési Ház akkori igazgatója voltak, amely intézmény keretén belül a Kör működését engedélyezték. A jegyzőkönyvet harmincnégyen írtrák alá, hivatásos művészek (pl. *dr. Domonkos Imre, Doór Ferenc, Parrag Emil, Szantrucsek Jenő*) és „civil” barátaik.

A szervezet intéző-vezetőséget és pénztárost választott, majd a kézzel írt jegyzőkönyv tanúsága szerint a „*hol és hogyan tovább?*” kérdéseit tárgyalta meg. Kisebb vita alakult ki arról, hogy a művészet mely ágaival foglalkozzanak, míg végül – mai szemmel is tanulságos – konklúzió született: „*A club legyen kizárólag képzőművészeti, mert a művészetnek ez a legmostohább ága.*” (Idézet a jegyzőkönyvből.)¹⁶

Rövidesen a helyszín kérdése is megoldódott, a Kör rendezvényeit a Dózsa György Művelődési Ház Rákosligeti Művelődési Klubjában tartották. (Akkori címe: Rákosliget, Hősök tere 3.) A Művészetbarátok Köre programjainak szervezésével párhuzamosan ugya-

16. Az alakuló ülés jegyzőkönyve, 2. o. (Szakáll Ágnes tul.)

Az alakuló összejövetele jegyzőkönyvének első oldala az aláírókkal. (Szakáll Ágnes tul.) Jelen voltak: Tábor(?) László, Kutas Árpádné, özv Fogarassy Lajosné, Dr. Simon Andrásné, Dr. Simon, Gát István, Kardos Mária, Szalay László, G... Ferenc, Kállay Ilona, Dr. Domonkos Imre, Doór Ferencné, Doór Ferenc, Csutora Lajos, Palojtay Béla, Balogh Péter, Visontay István, Magashegyi Tamás, Révfy István, Bosnyákovits Mátyás, Dr. Horváth Lajosné, Henner Mária, Hajnal Lászlóné, ... Lajos, Simon Noémi, Dr. Facht József, Parrag Emil, ..., Kuny Gizella, Sajben Katalin, Dr. Sámán Pálné, Fehér István, Szantrucsek Jenő és Tóth Tibor

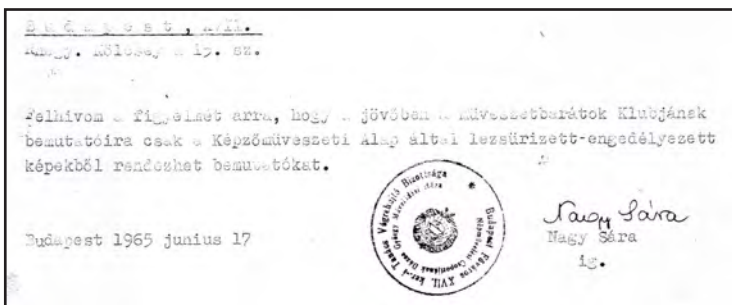
nis 1962 szeptemberétől Tóth Tibor képzőművészeti szakkörvezetőként is tevékenykedett ugyanitt. Az intézmény mindkét feladat ellátására évről-évre határozott idejű megbízási szerződést kötött a művésszel. A rendelkezésekre álló szerződések szerint a Kör vezetéséért havi 300 Ft, a szakköri munkáért pedig havi 600 Ft összeget fizetett a Dózsa Művelődési Ház.¹⁷

A szakkör heti három alkalommal, hétfőn, kedden és szerdán délután tartotta foglalkozásait. Itt a jelentkezőket festészetre, grafikára, szobrászati alakrajzra tanították. A szakkörösök egyúttal a Művészetbarátok Köre által szervezett programok aktív közreműködői voltak, részt vettek a kiállítások rendezésében, megvalósításában, illetve megvitatták a látottakat, vagyis a Művészetbarátok Körének „holdudvarát” – és a zárkörű tárlatok közönségének egy részét – alkották.

Arra, hogy a haladó szellemű kortárs művészetnek ez, a kor mércéjével mérve páratlanul szabad fóruma működhessen, a már említett, engedély nélkül rendezhető zárkörű tárlatok lehetősége teremtett módot. Tovább segítette az ügyet a „hatalom jóindulata” is, ugyanis *Barta Éva*, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus „mindenható döntnöke”, közös főiskolai múltjuknak köszönhetően, elnéző volt Tóth Tiborral és nem gördített bürokratikus akadályokat a Kör működésének útjába.¹⁸

17. Szerződés Tóth Tibor és a Dózsa Művelődési Ház között, 1964. jan. 2.(Szakáll Ágnes tul.)

18. S. Nagy Katalin: Mű – művészek – befogadás. Gondolat, 2007. 96. o.

A jóindulatra leginkább 1965. júniusától volt szükség, amikor Nagy Sára, a Dózsa Művelődési Ház igazgatónöje levélben szólította fel Tóth Tibort, hogy a Művészetbarátok Köre a jövőben csak a Képzőművészeti Alap által lezsűrizett, engedélyezett képekből rendezhet kiállítást. (Szakáll Ágnes tul.)

Tóth Tibor tanítványaiból, a helyi művészekből és barátaikból alakult ki az a nyitott, az új művészeti törekvések iránt fogékony, érdeklődő közeg, amely mint egyfajta védett „fészek”, éveken át otthont, bemutatkozási lehetőséget adott azoknak a művészeknek is, akik újítani akarását a hatalom nem tolerálta és a „tűrt” vagy éppen a „tiltott” kategóriába sorolta. A Kör működése így már nem csak a XVII. kerületre szorítkozott, hanem vonzani kezdte az állami kiállítóhelyekről kiszorult alkotókat (Frey Krisztián, Veszelszky Béla, Pauer Gyula, Ország Lili és mások) és a főváros minden részéről az avantgárd iránt érdeklődő, vagy egyszerűen csak a szabad, dogmáktól mentes vitákra, beszélgetésekre éhes értelmiségieket, akik a rendezvények kedvéért vállalták a peremkerületig tartó egy-másfél órás buszozást.¹⁹

19. U. o. 96. o.

A Művészetbarátok Köre által háromhetenként szervezett kiállításokat a Dózsa Művelődési Ház műsorfüzetében szűkszavúan, a kiállító alkotó(k) és a tárlatot megnyitó személy megnevezése nélkül szerepeltette, 1966 novemberében például így:

„20-án, vasárnap este 6 órakor:
KÉPZŐMŰVÉSZETI BEMUTATÓ
Belépés: meghívóval.”

A meghívók szövegezése természetesen már tartalmazta a részleteket is, 1966-ig ebben a formában:

„A Rákosligeti Művelődési Klub keretén belül működő
MŰVÉSZETBARÁTOK KÖRE
1965. szeptember 19-én, vasárnap du. 6-12 óráig
ZÁRTKÖRŰ KLUBBESTET
tart a klub nagytermében (Rákosliget, Hősök tere 3.),
melyre Önt és kedves vendégeit meghívja.
Ez alkalommal Bálint Endre festőművész alkotásaiból
rendezünk bemutatót.”

Dátum, aláírás.

A fentiek alatt helyezkedtek el a közlemények, amelyek a következő klubest időpontját, illetve az aktuális budapesti tárlatokat (pl. Csók István Galéria, Fényes Adolf Terem, Derkovits Terem, Ernst Múzeum, Dürer Terem) hirdették.

MEGHÍVÓ

a Rákospalotai Művelődési Klub keretén belül működő
MŰVÉSZ TÁRSASÁGOK KÖRE

1968. október 13-án, vasárnap du. 6 órától éjfélig
Z Á R T K Ö R Ü K L U B S T E T

tart a klub nagytermében /Rákospalota, Hősök tere 3./, melyre
Önt és kedves vendégeit meghívja.

Sz alkalommal O R S Z Á G L I N I festőművész alkotásaiból
rendezünk bemutatót. A művész munkásságát B Á L I N T S N D R E
festőművész ismerteti. A bemutatott műveket a meghívottak a klub-
estet követő szordán is megtekinthetik du. 6 és 1/2 9 óra között.

Budapest, 1968. október 9.

Tóth Tibor sk.
körvezető

Horváth Emil sk.
igazgató

Közlemények:

Következő Klubestünk időpontja: 1968. november 10.

Tárlatok:

MŰCSARNOK: "KILENCZEK" Képzőművészeti kiállítás X. 5 - 27 -ig
NATURÁLIS KAPCSOLATOK INT.: IESZNYEI MÁRTA SZOBRAZÁSÚJÍTÁS
kiállítása X. 25 - VI. 10.-ig
FÉNYES A. TEREM: VARGA MAGDA festőművész kiállítása IX. 13 - X. 13-ig
ÉRSEK MUZEUM: BOLDOGFAI FARKAS SÁNDOR szobrászművész kiállítása IX. 21 - X. 13-ig és
TEXTILFALIKÉPEK KIÁLLÍTÁSA IX. 21 - X. 13-ig.
ADY E. MŰV. HÁZ, "MINI GALÉRIA": HECSECKI LÁSZLÓ és
KOVÁCS FERENC a képzőműv. gimnázium
végzett növendékeinek kiállítása X. 15 - 21 -ig
SZABADOS ÁRPÁD grafikusművész
kiállítása X. 22 - XI. 1-ig
DÜRER TEREM: BARCZI PÁL grafikusművész kiállítása X. 9 - 23 -ig
MEDNYÁNSZKY TEREM: GÖBÖLYS GYULA festőművész kiállítása X. 19 - XI. 2-ig
CSÓK I. GALÉRIA: HÉZSÓ FERENC festőművész kiállítása X. 18 - XI. 1-ig.
NEMZETI GALÉRIA: MEDGYESSY FERENC szobrászművész művészi hagyatéka
e. kiállítás IX. 21-től.
IRJU GÁRDÁ MŰV. HÁZ: MAGHY ZOLTÁN festőművész kiállítása X. 5 - 13 -ig.
XI. Gábor A.-u. 22.
VI. KER. HAZAFIAS BEFRONT: ILÉCS ÁRPÁD festőművész kiállítása X. 4 - X. 31-ig.
VI., Népköztársaság utja 94./11-19 óráig/ X. 4 - X. 31-ig.
JÓZSEF A. MŰV. HÁZ: ASSZONYI ANNA, CSIKSZENTMIHÁLYI ROBERT,
GÖZE JÁNOS szobrász-, PATÁKI FERENC és
VEGH ANDRÁS festőművészek kiállítása X. 12 -től
MŰCSARNOK KAMARATEREM: 20 LENGYEL GRAFIKUSMŰVÉSZ kiállítása X. 26 - XI. 17-ig

Ország Lili kiállításának "meghívója" 1969-ből
(ERH Rhgy. 907)

A kiállító művészeket általában Tóth Tibor választotta ki a baráti kör ajánlásainak figyelembe vételével. A stencilezett meghívókat a szakkörösök címezték meg, a borítékokat Tóth Tibor adta fel. A rendezésre a kiállítás napján, vasárnap került sor, s minden megnyitón volt büfé is, a RÖTYE (Rákoshegyi Öreg Tyúkok Egylete) hathatós segítsége révén.²⁰

Fontos volt Tóth Tibor számára a kerületi közönség elérése: a könyvtárakból kigyűjtette azok neveit, akik képzőművészettel kapcsolatos könyveket kölcsönöztek, s a kerület vezetői, közéleti személyiségei, művészei mellé őket is felvette a címlistára.

A megnyitók időnként felvezető zenével kezdődtek, ezt követte a kiállító művész bemutatása. (Amennyiben nem volt jelen művészettörténész, Tóth Tibor mutatta be az illetőt.) Majd jött a kérdésfelvetés: „*Miért alkot Ön?*” És megindult a művészeti, esztétikai megközelítéseken túl zenei, filozófiai, irodalmi kérdéseket érintő beszélgetés. Egy visszaemlékezés szerint Tóth Tibor sajátosan „provokatív” stílusával a maximumot tudta kihozni a sokszor hajnali 3-4 óráig is eltartó összejövetelekből.

Hogy politizáltak-e a jelenlévők? Nézőpont kérdése. Erre vonatkozóan álljon itt egy idézet Parrag Emil és Tóth Tibor beszélgetéséből:

„ – *Pedig nem politizáltunk mi a klubesteken* – emlékszik vissza Parrag Emil festőművész –, *kizárólag képzőművészetről beszélgettünk.*

20. Természetesen nem hivatalos civil szervezet!

– *Igenis politizáltunk – veti ellene Tóth Tibor –, mert a politika szerintem a körülmények, a társadalom jobbítása, a gondolkodni tanítás. De olyasmiről, hogy ki a tanácselnök, vagyis a politika lényegtelenebb részéről, a hatalmi harcról, tényleg nem esett szó.*²¹

1968 után, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a szovjet vezetés sem Csehszlovákiában, sem másutt nem tűri meg – még a közös nevezőként elfogadott marxizmus eszmerendszerén belül sem – a megengedettől eltérő nézetek, gondolatok, árnyalatok létjogosultságát, megkezdődött az a folyamat, amely a hatvanas évek viszonylagos pluralizmusának – az új gazdasági mechanizmus 1972-es hivatalos leállításával deklaráltan is – véget vetett. A hatalom eközben igyekezett felszámolni minden olyan törekvést, amely a reformpárti vagy ellenzéki gondolkodás melegágya lehetett.

A Művészetbarátok Köre sem kerülhette el sorát. 1969. december 3. napján kelt levelében *Horváth Emil*, a Dózsa Művelődési Ház akkori igazgatója – megköszönve a körvezető eddigi „fáradozását” – közölte, hogy nem áll szándékában Tóth Tibor szerződését megújítani. Az igazgató a felmondás elsődleges indokaként azt nevezte meg, hogy „ízlésnevelési célkitűzéseiket” a Tóth Tibor által rendezett bemutatók segítségével hosszú idő óta nem tudták elérni. Ezzel együtt a soron következő, december 31-re tervezett zártkörű rendezvény megrendezését sem engedélyezte.

21. Megjelent a „Szíves Szóval” című lap 1989-es próbaszámában. In. Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság 1989-2006. Szerk. Szabó Tiborné. Magánkiadás, 2006. 14. o.

Tóth Tibor
szakkörvezető et.
R Á K O S L I G E T

Tekintettel arra, hogy izlésnevelési célkitűzéseinket hosszú idő óta az Ön által rendezett bemutatók segítségével nem tudtuk elérni, továbbá szakkörének létszáma nem éri el/ csak papiron! / az előírt minimális 12 főt, úgy gondolom tehát, hogy a vezető személyének megváltoztatása új vérkeringést hoz és nagyobb sikereket eredményez majd ezen a fontos területen.

Ezek alapján értesitem, hogy 1969 dec. 31-ikén lejáró szerződésért nincs szándékomban megújítani. Egyben megköszönöm eddigi fáradozását, melyet a nov. 7-iki szerény jutalommal is igyekeztem honorálni és kérem, hogy az Ön által átvett leltári tárgyakat 1969. dec. 20-ig dr. Toldy Lajosnál klubvezetőnek adja át.

Az az évben még tervben lévő dec. 14-iki bemutatót, ha már eddig tett az ügyben lépéseket, kérem mondja le, mivel ideai pénzügyi fedezetünk kimerült, és a tagsági díjak teljes évi összegének is csak kis része lett befizetve.

A dec. 31-iki zártkörű összejövetelüket, a klub működésének szüneteltetéséért miatt, a klub vezetőjének feljegyzése alapján, nem áll módomban engedélyezni.

Kérem fentiek tudomásul vételét.
Budapest 1969. dec. 3.

Horváth Emil
a Dózsa György Művelődési Ház
igazgatója.

Horváth Emil igazgató levele. 1969. dec. 3. (Szakáll Ágnes tul.)

Pedig két évvel korábban, a Rákosmenti Képzőművészek 1967. október 29-én megnyílt, nyilvános kiállításához kiadott katalógusban még így méltatta a Művészetbarátok Körének tevékenységét *dr. Domonkos Imre* festő, művészettörténész:

„A gyakori és gazdag tárlatok igen nagy vonzerőt gyakorolva kialakítottak egy igényes, művészszerető nagyközönséget, amelynek permanens érdeklődése és a művészethez való hozzáállása 1962-ben aktuálissá tette a Művészetbarátok Körének létrehozását – az országban elsőként. ... A Kerületi Tanács Népművelési Osztálya és a Dózsa György Művelődési Ház támogatásával, valamint Tóth Tibor festőművész vezetésével ma már 350 taggal működik e kulturális csoportosulás. Ötéves tevékenysége során sokrétű programmal és eredménnyel gazdagította, fejlesztette a kerület kulturális, művészeti életét.”

A szervezet tevékenységének megítélésében két év alatt bekövetkezett változás híven példázza a hatalom tolerancia-szintjének radikális csökkenését. Végül a Kör és a szakkör vezetésével egy másik kerületi festőt, *Nagy Jánost* bíztak meg, aki néhány éven keresztül még működtette a két csoportot, de ez már egy másik történet. A Művészetbarátok Körének progresszív korszaka 1969. decemberében véget ért.

*Kiállítások, kiállító művészek,
a Kör programjai*

A Tóth Tibor által vezetett Művészetbarátok Körében élénk és sokszínű tevékenység folyt, különféle programtípusokkal. A működés gerincét adó kiállítások mellett műterem-látogatások, kirándulások és előadások szerepeltek a „palettán”.

Néhány kiragadott példa a rendezvények sokaságából:

Az alakulást követően, 1962. június 30-án látogatást szerveztek *Czimra Gyula* műtermébe, a későbbiek során pedig meglátogatták *Csekovszky Árpád* rákosligeti keramikust és *Laborcz Ferenc* Rákoshegyen élő szobrászt is. 1964 októberében Szentendrére kirándultak, ahol felkeresték a helyi művészeket és megtekintették a város múzeumait. 1966. szeptember 18-án *Perneczky Géza* művészettörténész tartott vetítettképes előadást „*A legújabb képzőművészeti törekvések*” címmel. 1968 novemberében *Szij Rezső* művészeti író képzőművészeti gyűjteményből rendeztek bemutatót.

A kerületi népfront bizottság és a Művészetbarátok Körének szervezésében valósult meg *Czimra Gyula* nyilvános kiállítása – 1964 szeptember 12-től 25-ig –, ahol a művész 29 festményét és 67 rajzát láthatta a közönség.

CZIMRA GYULA

FESTŐMŰVESZ KIÁLLÍTÁSA

R Á K O S L I G E T

1964

S Z E P T E M B E R 1 2 - 2 5

*Czimra Gyula
kiállításának
meghívója
(ERH Rhgy 912.)*

A rendelkezésemre álló dokumentumok alapján²² az alábbi, megközelítően teljes képet nyerhetjük a Művészetbarátok Körének rendezvényeiről, időrendi bontásban:

1962

Május 27.	Alakuló összejövetel
Június 30.	Műteremlátogatás Czimra Gyula festőművésznél
Július, augusztus	Nincs adat
Szeptember 23.	Műteremlátogatás Csekovszky Árpád keramikusművésznél.
Okt., november	Nincs adat
December 16.	Előadás: Beszélgetés a modern művészetről Előadó: dr. Domonkos Imre művészettörténész

1963

Január-március	Nincs adat
Április 7.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Ujvári Lajos festőművész
Május 12.	Előadás: Látvány szerinti és fogalmi ábrázolás a képzőművészetben Előadó: Masznyik Iván festő, grafikus
Június 2.	Klubest.

22. Szakáll Ágnes összegzése alapján

- Június 16. A Péceli Kulturális Napok képzőművészeti kiállításának megtekintése
- Július 14. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Ligeti Erika, Gáti Gábor, Ács József szobrászművészek
- Szeptember 22. Kirándulás Székesfehérvárra: a Csontváry-kiállítás megtekintése
- Október 6. Zárkörű képzőművészeti bemutató Gy. Molnár István festőművész grafikáiból. A kiállítást megnyitotta: Bolgár Kálmán művészettörténész.
- Október 27. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Somos Miklós festőművész. Munkásságát bemutatta: Sík Csaba író
- November 17. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Deák László szobrászművész Munkásságát bemutatta: Kovács Gyula művészettörténész
- December 8-15. A rákosmenti képzőművészek csoportos kiállítása
- December 15. Előadás „Művészet és irodalom” címmel
- December 31. Szilveszter-est (zártkörű rendezvény)

- 1964
- Január 26. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Szamosvári József festőművész.
- Február 23. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Séday Éva festőművész
- Március 15. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Balogh László festőművész
- Április 5. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Masznyik Iván festőművész
- Április 26. Előadás: Van Gogh művészete
Előadó: dr. Soós Imre
- Május 10. Múteremlátogatás Laborcz Ferenc szobászművésznél
- Május 31. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Kurucz D. István festőművész
- Június 21. Kirándulás Tatára: műemlékek megtekintése és látogatás tatai művészeknél
- Július 12. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Breznay József festőművész
- Augusztus 2. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Lakner László festőművész
- Augusztus 23. Kirándulás Ráckeveére: a város műemlékeinek megtekintése

Szeptember 12-25.	Czimra Gyula festőművész nyilvános kiállítása
Szeptember 20.	Közönségtalálkozó
Október 4.	Kirándulás Szentendrére: látogatás a művésztelepen
Október 25.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Kutas Artúr festőművész
November 15.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Rátkay Endre festményeiből
December 6.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Nemcsics Antal festőművész
1965	
január 10.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Demjén Attila festőművész
Január 31.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Tamási Ervin festőművész
Február 21.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Karsai Zsigmond festőművész
Március 14.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Peti János festőművész
Április 11.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Doór Ferenc festőművész
Április 25-30.	A Rákosligeti Képzőművészeti Szakkör kiállítása

- Május 16. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Szabó Ákos
festőművész
- Május 21. Előadás: Párizsi művészeti
élményeim
Előadó: Kardoss Béla
művészeti író
- Június 6. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Duray Tibor
festőművész
Munkásságát ismertette:
dr. Solymár István
művészettörténész
- Június 27. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Bóna Kovács Károly
festő, szobrász
- Július 18. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Szalatnyay József
festőművész
- Augusztus 8. Kirándulás Ráckevére
- Augusztus 29. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Litkei József
festőművész
- Szeptember 19. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Bálint Endre
festőművész
- Október 10. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Kákonyi István
szobrászművész
- November 14. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Tóth B. László
festőművész

Egy kiállítás enteriőrje. Bálint Endre, 1965 (ERH.ltsz.)

December 12.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Scholz Erik festőművész
1966	
Január 16.	Nincs adat
Február 6-11.	Szantrucsek Jenő festő nyilvános kiállítása
Február 27.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Péterfi István grafikus
Március 20.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Gyulai József festőművész
Április 17.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Gyarmathy Tihamér festőművész Ismertetőt mondott: dr. Angyal Endre esztéta

- Május 8. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Schéner Mihály
festőművész
- Május 29. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Vidéky Brigitta festőművész
- Június 19. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Böhm Lipót „Poldi”
festőművész
- Július 10. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Cseh István festőművész
- Augusztus 7. Zárkörű képzőművészeti
bemutató:
Gacs Gábor festőművész
- Augusztus 28. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Berki Viola
festőművész
- Szeptember 18. Előadás: A legújabb művészeti
törekvések. Előadó: Pernecky
Géza művészettörténész
- Október 9. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Gulyás Dénes
festőművész
- Október 30. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Korga György
festőművész
- November 20. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Parrag Emil
festőművész
- December 11. Zárkörű képzőművészeti
bemutató: Bényi László
festőművész

1967	
Január 15.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Csáji Attila festőművész
Február 5.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Sajó Péter festőművész
Február 26.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Nagy János festőművész
Március 12.	Nincs adat
Április 9.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Frey Krisztián festőművész
Május 7.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Szurcsik János festőművész
Május 28.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Sárkány Lóránd festőművész
Június 25.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Galambos Tamás festőművész
Augusztus 27.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Krulik Frigyes festőművész
Szeptember 17.	Kirándulás Zebegénybe: a Szőnyi István Emlékmúzeum megtekintése
Október 8.	Kirándulás Szentendrére

- Október 29 – nov. 2. A rákosmenti képzőművészek nyilvános kiállítása
- November 12. Nincs adat
- November 26. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Dallos Ferenc festőművész
- December 10-17. A Rákosligeti Képzőművészeti Szakkör kiállítása

1968

- Január 20. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Borics Pál szobrászművész
- Február 10. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Büky Béla festőművész
- Március Nincs adat
- Április 20. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Saly Németh László festőművész
- Május 19. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Fischer Ernő festőművész
- Július, augusztus Nincs adat.
- Szeptember 22. Múteremlátogatás Csekovszky Árpád keramikusnál
- Október 13. Zárkörű képzőművészeti bemutató: Ország Lili festőművész
- November 10. Szíj Rezső képgyűjteményének bemutatója
Ismerteti: Nagy Katalin

December 8.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Koch Vilmos festőművész
1969	
január 12.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Gerzson Pál festőművész
Február 2.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Illés Árpád festőművész A nyomtatott ismertetőt S. Nagy Katalin készítette
Február 23.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Dobóczy Imre festőművész. A nyomtatott ismertetőt Doór Ferenc készítette
Március 16-23.	Kiállítás a kerületi képzőművészeti élet múltjáról és jelenéről. A kiállítást megnyitotta és vetítést tartott: dr. Domonkos Imre művészettörténész.
Április, május	Nincs adat
Június 7.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Tardi Sándor festőművész
Június 22.	Nincs adat
Július 20.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Horváth László festőművész

Augusztus 31.	Nincs adat
Szeptember 14.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Tarjáni Simkovics Jenő grafikusművész
Október 5.	Zárkörű képzőművészeti bemutató: Bicskey Gábor, Dobos Emőke, Dobos Sándor, Donáth Péter, Kecskeméti Kálmán, Molnár Péter, Morlin Ákos, Németh Géza és Váli Dezső festményei, grafikái, Cerovszky Iván és Péter Vladimir szobrai A kiállítást Passuth Krisztina művészettörténész nyitotta meg
Október 26.	Nincs adat
November	Nincs adat
December	Betiltva

Érdemes megemlíteni – bár írásos dokumentum nem maradt fenn kapcsolatban –, hogy *Szabó Ákos* 1965-ös kiállítását a korszak egyik legjelentősebb avantgárd szellemiségű teoretikusa, *Erdély Miklós* nyitotta meg.²³ Ez minden bizonnyal így is volt, hiszen Erdély a *Művészet* című folyóirat 1966/1-es számában „*Szabó Ákos festményei*” címmel publikált tanulmányt.²⁴

23. Visszaemlékezés alapján. Elhangzott az Erdős Renée Házban 2008. 04. 18-án, a Művészetbarátok Körének tevékenységére emlékező beszélgetésen. Vezette: Ádám Ferenc

24. www.artportal.hu/lexikon/muveszek/szabo_akos.hu
2009. január 4.

Egy sajátos művészsors: Tóth Tibor munkássága

Minden történetnek van egy olyan szereplője, aki valamely tulajdonságánál vagy éppen elszántságánál, céltudatosságánál, bátorságánál fogva kiemelkedik a többiek közül. A Művészetbarátok Köre történetének kétségkívül Tóth Tibor festőművész a „főhőse”. Illendő hát, hogy e dolgozat végén, egy önálló fejezet keretében essék szó munkásságáról és személyiségéről.

Tóth Tibor 1923-ban született Budapesten. Érettségi után, 1942-ben került a Képzőművészeti Főiskolára, ahol két évig a tanári, később a festő szakra járt. Tanulmányait a háború és egyéves franciaországi hadifogság szakította félbe, így diplomát csak 1948-ban szerzett. Ezt követően az ELTE-n két évig művészettörténetet, filozófiát, pszichológiát, filmesztétikát és irodalmat hallgatott. 1950-től egy vasipari vállalatnál műszaki rajzoló, 1952-től egy ipari szakiskolában rajztanár volt. Eközben, öt éven keresztül, fényképésztanulók képzésében is közreműködött. 1956 nyarán lett tagja a Képzőművészeti Alapnak, s ettől kezdve 1966-ig rész munkaidős tanárként dolgozott. 1962-től kapott megbízást a Dózsa György Művelődési Ház keretei között működő képzőművészeti szakkör vezetésére, valamint ebben az évben kezdett hozzá a Művészetbarátok Körének megszervezéséhez is. 1969-től a gyulai nyári művésztelep szakmai vezetője volt 1983-as visszavonulásáig. (A Népművelési Intézet szervezésében Hajdúböszörményben és 1966-tól 1968-ig Mohácson is vezetett művésztelepet.)

Kerületi szinten azonban tovább folytatta a művészeti események szervezését. A rendszerváltozást követően az egyik legelső XVII. kerületi civil szervezet, a Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság alapító tagja, később tiszteletbeli elnöke lett. A Társaság „jogelődjének” természetesen a Művészetbarátok Körét tekintve, fő célként tűzte ki maga elé a hatvanas évek végén betiltott, szabad képzőművészeti élet kerületi szintű újjáélesztését. A „Vigyázósok” kiállításainak nagy részét – 2004-ben bekövetkezett haláláig – ő szervezte és rendezte. Ezzel párhuzamosan tovább folytatta kiemelkedő rajzpedagógusi tevékenységét a képzőművészeti szakör utódjának tekinthető Czimra Gyula Önképző Egyesület Képzőművészeti Szabadiskolájában, Rákoshegyen.²⁵

Mivel nem foglalkoztatta műveinek nyilvános bemutatása, első önálló kiállítására 2003. szeptemberében került sor a Rákoshegyi Közösségi Házban. A tárlatot Szabó Tiborné nyitotta meg. Halála után két évvel, 2006. május 27-én Szakáll Ágnes festőművész rendezésében nyílt meg életmű-kiállítása az Erdős Renée Házban. A megnyitón Szinte Gábor beszélt néhai kollegája életútjáról, művészetszervező tevékenységéről, emberi kvalitásairól. 2007-ben Gyulán szerepeltek képei, egykori tanítványai munkái mellett.

25. Szakáll Ágnes: Társaságunk meghatározó személyisége: Tóth Tibor. In. Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság 1989-2006. Szerk. Szabó Tiborné. Magánkiadás. 2006. 16-17. o.

Tóth Tibor munkásságát élete utolsó szakaszában hivatalosan is elismerték: Gyula városa a művésztelep harmincéves jubileuma alkalmából tüntette ki, a XVII. kerület Önkormányzata 2002-ben neki adományozta a Rákoshegyért Díjat.

A hivatalos elismeréseknél azonban többet árul el számunkra Tóth Tiborról az a kép, amit azok a tanítványok, kollégák, barátok őriznek róla, akik személyesen ismerték őt.

S. Nagy Katalin művészettörténész így írt róla: *„Szőnyi István tanársegédjeként az ötvenes években inkább abbahagyta a festést, minthogy beálljon a szocreál nyomvonalaiba.”*²⁶ Felmerülhet bennünk a kérdés: talán ott és akkor dőlt el Tóth Tibor életében, hogy nem a képalkotás, hanem a tanítás és a művészetszervező, felvilágosító tevékenység lesz az az út, amelyen végül járni fog?

Dr. Fachet József orvosprofesszor, a Művészetbarátok Körének egykori tagja a Rákoshegyért Díj átadási ünnepségén arról beszélt, hogy amikor fiatalemberként Budapestre került, Tóth Tibor az otthonába fogadta őt, érdeklődését az irodalom és a képzőművészet irányába fordította, ráadásul rendelkezésére bocsátotta gazdag könyvtárát is. Szintén ő említette, hogy a Kör programjainak szervezésekor Tóth Tibornál nem számított, hogy ki támogatót, túrt vagy éppen tiltott művész, hanem a minőségre, a színvonalra törekedett.

26. S. Nagy Katalin: Mű – művészek – befogadás.

Gondolat, 2007. 96. o.

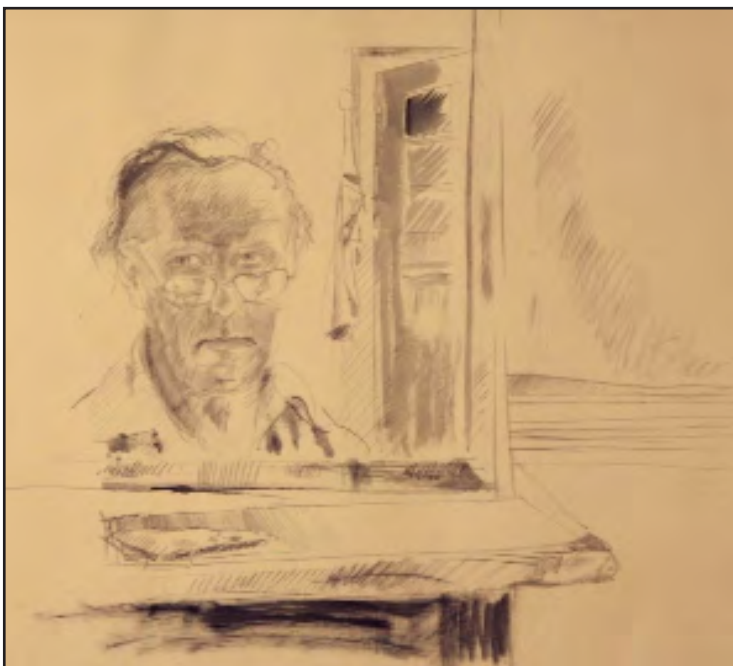
Végül álljon itt egy részlet B. Pál Margit festőnő nemrégiben megjelent memoárjából:

„Tóth Tibor a kerület művészeit nagy lelkesedéssel és energiával fogta össze. Szinte mindenkit számon tartott. Még a Melczér utcai otthonunkban is többször felkeresett és hívott bennünket a rákosligeti művész-összejövetelekre. Akkor nem éltünk e lehetőséggel, részben azért, mert a család nagyon lekötött és egyáltalán nem festettem, részben azért, mert régebbi képeink a költözésünk utáni tűzben szinte mind elégték. Elmeséltem Tibornak, mit festek, miképpen szereztem meg a szakmai ismereteimet szinte saját erőmből. Felcsigázhattam az érdeklődését, mert másnap eljött megnézni az éppen szállításra kész munkáimat, mi több, dicsérte is őket. Mellesleg ő volt az első ember, akinek el mertem mondani dédelgetett álmaimat a festéssel kapcsolatban. Azt, hogy minden vágyam egyszer a magam kedvére, szabadon festeni.

– Ha ennyire szétaprózod magad, hiába kezded el saját magadat megvalósítani, abban már nem lesz elég energia, energiváltá válik majd, amit csinálsz. Így, ilyen formában semmi értelme sincs! Hagyd a csudába az irodai munkát, tedd azt, amit szeretnél: fessél – mondta meggyőződéssel.”²⁷

E három visszaemlékezésből kibontakoznak számonkelt Tóth Tibor – oly sokak életét, értékrendjét, érdeklődését nagyban befolyásoló – személyiségének jellemző vonásai: nagylelkűség, másokra való odafigyelés, szelídséggel párosuló konok határozottság, céltudatosság és sorolhatnánk tovább.

27. Ballonyi László – B. Pál Margit: A gyümölcsfák elballagnak. Filács Kiadó. 2008. 279. o.

Tóth Tibor: Szemüveges csendélet, *m., techn. 1965*
CD kiadványról, Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság, 2008.

Ha végignézzük a Mester – tanítványai neveztek így – munkásságán, egy sajátos, a művészet, a kultúra területén végzett misszióvá áll össze életpályája, ahol nem nézve a körülmények kedvező vagy kedvezőtlen voltára, a kényelmi szempontokra, megalkuvást nem ismerően haladt kitűzött célja felé. E cél pedig nem volt más, mint a világ és benne az ember megismerése, titkainak feltárása a művészet nyújtotta lehetőségeken és a kreatív kommunikáción keresztül.

Ezt szolgálták egyfelől – a szem, az esztétikum oldaláról – a műalkotások, de ehhez kellett másfelől – az elme, a jellem, a közösségi élmény megélése tekintetében – az éjszakába nyúló beszélgetések, a kirándulások. Hitte, hogy eközben nemesebbé, világosabbá válik az emberi lélek is.

Balassa Péter „idevágó” gondolatait idézve zárom a fejezetet:

„A személyesség hitele egy egész kultúra életkérdése. De nem úgy, hogy rólam szólnak a dolgok, hanem addig akarok lélni, ahol már közökre találok, ahol már nem én beszélek. A monológból kitörni a pár-beszédig; így szeretnék eljutni a végtelen beszélgetésig.”²⁸

28. Balassa Péter: Hiába:valóság. Jelenkor. 1989. 210. o.

A Művészetbarátok Körének jelentősége

Zárszóként a Művészetbarátok Köre működését két nézőpont figyelembe vételével foglalom össze: elsőként a Kör tevékenységben érdekelt művészek oldaláról, majd a közönség oldaláról értékelem a szervezet jelentőségét.

Amennyiben a művészek felől tekintünk a Kör szerepére, nyilvánvalóvá válik, hogy a zárkörű bemutatók, az ezeket követő összejövetelek, az előadások a hatvanas évek szinte minden lehetséges irányba elmozduló, forrongó nyugati művészetével való lépéstartásra, a szakmai tapasztalatcserére, az új dolgok megvitatására, kipróbálására adtak módot úgy, hogy égisze alatt két, sőt három művészgeneráció tudott egymás mellett, egymást segítve, támogatva létezni. Mindez rendkívüli fontossággal bírt egy olyan korban, amikor a hatalom szeszélye folytán egy-egy alkotó akár néhány röpke év leforgása alatt is megtapasztalhatta, hogy támogatottból mondjuk túrt, vagy fordítva, túrt művészből hirtelen támogatottá válik. Ezeket a helyzeteket minden bizonyal segített feldolgozni egy olyan szakmai-baráti közeg, amely nem ezek szerint a mértékek szerint mért.

A „művészetbarátok” – a családtagok, az érdeklődő értelmiségiek, a barátok – oldaláról nézve pedig nem nehéz elgondolni, hogy a felülről szervezett brigádmozgalmak korában milyen örömmel vettek részt az emberek a saját érdeklődésük, személyes jó kapcsolataik által életre hívott és működtetett Művészetbarát Kör rendezvényein.

Tóth Tibor pedig – elhivatott pedagógusként – a folytonos megújulásra törekvő művészeti irányzatok iránt nyitott, értő közönséggé és egyben közösséggé formálta a társaságot. Alkotók és közönség intenzív – és szerencsés – találkozása, párbeszéde valósulhatott meg így.

A Kör a két világháború közötti kulturális egyesületek utódjának és a rendszerváltás után megalakuló civil szerveződések elődjének tekinthető, a személyes és a civil értékek ritka képviselőjének a diktatúra korában.

Irodalomjegyzék

Andrási Gábor – Pataki Gábor – Szücs György – Zwickl András:
Magyar képzőművészet a 20. században.
Corvina, Budapest 1999.

Balassa Péter: Hiába:valóság.
Jelenkor, Pécs 1989

Ballonyi László – Ballonyi Pál Margit: A gyümölcsfák
elballagnak.
Filács Kiadó, Budapest 2008.

Havasréti József: Alternatív regiszerek.
Typotex, Budapest 2006.

Kézdi Nagy Géza szerk.: Évszázadok a Rákosmentén.
A XVII. kerületi Önkormányzat kiadványa, 1996.

Knoll, Hans szerk.: A második nyilvánosság. XX. száza-
di magyar művészet.
Enciklopédia Kiadó, Budapest 2002.

Lepés Imre: Rákosmente művészeti élete.
Erdős Renée Ház, Budapest 2005.

Mezei Ottó: A hatvanas évek festészete – madártávlatból
Alföld, 1997/3.

Parrag Emil: Életem, művészetem. Magánkiadás, 2006.

S. Nagy Katalin: Mű – művészek – befogadás.
Gondolat, Budapest 2007.

Szabó Tiborné szerk.: Vigyázó Ferenc Művelődési
Társaság 1989-2006. VFMT 2006.

Tartalomjegyzék:

Előszó	3.
Bevezetés	7.
Képzőművészet és kultúrpolitika a hatvanas években	9.
A Művészetbarátok Körének működése	x1.
Rákosmente művészeti élete	
A Művészetbarátok Körének megalakulása, működése és megszüntetése	
Kiállítások, kiállító művészek, a kör programjai	
Egy sajátos művészsors: Tóth Tibor munkássága	
A Művészetbarátok Körének jelentősége	
Irodalomjegyzék	

Készült a Panax Kft. nyomdaüzemében,
500 példányban, 2007-ben.
Felelős vezető: Nagy József

ISBN 978-963-87177-2-6
ISSN 1785-3044

